

SE ÅLDERN FATABUREN

SE ÅLDERN

FATABUREN

2015

2015

SE ÅLDERN

Red. Anders Carlsson

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN – Nordiska museets och Skansens årsbok – är en skatt av kulturhistoriska artiklar som har publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har i dag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvideras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Samfundet Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig.

NORDISKA MUSEET

SKANSEN

Fataburen 2015

Nordiska museets förlag

Box 27820

115 93 Stockholm

www.nordiskamuseet.se/förlag

www.nordiskamuseet.se/fataburen

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktör Anders Carlsson

Bildredaktör och bildbehandling Karolina Kristensson

Omslag och grafisk form Lena Eklund, Kolofon

Översättning Alan Crozier

Omslagsfoto »Fotografens dotter Tove dansar med sin farfar i trädgården.«

Foto: Sten Didrik Bellander, © Nordiska museet (NMA.0056089).

Pärmens insida Foto: Erik Liljeroth, © Nordiska museet (NMA.0029567).

Tryckt genom Italgraf Media 2015

ISSN 0348 971 X

ISBN 978 91 7108 577 1

På Lill-Skansen finns en maskin där barnen kan lämna sina nappar när de är stora nog att klara sig utan dem. Nappen stoppas in i ett hål och far sedan iväg på en liten släde och hamnar till slut inne hos katterna, som bor i ett kök skapat av Pettson och Findus upphovsman Sven Nordqvist och formgivaren Thor Svae. Varje år lämnas tusentals nappar på Skansen och nästan lika många barn – somliga har med sig flera – går därifrån nöjda och glada.

Idén om ett zoo för barnen väcktes när Skansen behövde förnyas med fler attraktioner för att locka besökare. Lill-Skansen invigdes 1955 av Lillprinsen och blev en omedelbar succé. Det låg då norr om Bergsmansgården men har senare flyttats mot Skansen mitt. Den nuvarande anläggningen, den tredje i ordningen, stod färdig 2012.

Själva nappmaskinen har en föregångare i de nappgirlinger som Kerstin Johansson, förman för Lill-Skansen under de tidiga åren, gjorde av kvarglömda nappar och som fungerade som leksaker i mötet mellan barnen och djuren. Samtidigt är maskinen en variant på en tradition. Vissa barn skickar sina nappar till tomten i utbyte mot julklappar, andra ger dem till en nappfé och får en present, andra åter hänger upp dem i ett nappträd någonstans.

Vad är det egentligen som händer här? Varje barn och förälder som är med vet att nappbortlämningen är någonting betydligt

mer än en rolig händelse. Nämligen att barnen självmant, visserligen med stöd från sina föräldrar, valt att genomgå en viktig fas mot att utvecklas till självständiga individer.

En övergångsrit är en ceremoni som markerar en passage mellan två stadier i den mänskliga livscykel. Det sker tydligt vid dopet men också vid exempelvis studentexamen, där eleven övergår från ungdom till att vara vuxen, med mössan som symbol på huvudet. I den här kategorin kan nappbortlämningen på Lill-Skansen placeras – såsom en icke-religiös rit. Med nappen utom räckhåll har barnet uppnått viss självständighet och kan klara livet utan just den sortens tröst. Närmast att jämföra med, historiskt sett, är kanske den övergång i äldre tider när barnet slutade med kolt i 4-6-årsåldern (se sid. 80). Även om dessa riter skiljer sig markant utåt sett, så har de en gemensam grund i att barnen genomgår en viktig fas i livet.

Varför har dessa övergångsriter utvecklats? Klarar vi inte av att genomgå förändring utan dem? Eller är det just de erfarenheter vi får genom dessa riter som förändrar och utvecklar oss som människor? Enligt den franske folkloristen Arnold van Gennep, som har definierat begreppet, är övergångsriter av den här karaktären påfallande lika över hela världen. Kanske är de rent av en del av att vara människa i ett samhälle.

ANNA KARIN ELDBIK är historiker.

Nappmaskinen

Foto: Karolina Kristensson, © Nordiska museet.